

Didžeridu a Aboridžinci

Na počátku stvořil velký duch Biame muže a ženu a ti pak svými písněmi postupně stvořili nejprve duše zvířat a ptáků, a zvukem didžeridu i jejich skutečné podoby.

Na počátku časů byly dvě dívky chyceny obrem, který si je chtěl vzít za ženy. Dívkám se ale podařilo utéci a snažily se dostat ke svým lidem. Když to zjistil, obr se rozzlobil a chtěl si vzít zpět to, co považoval za svůj majetek. Starší kmene uchystali na obra past. Na cestě vedoucí k sídlu kmene vykopali velkou jámu. Obr, zaslepený vztekem, do jámy spadl a byl okamžitě zabit spoustou oštěpů. Jak se ale v obraně před oštěpy a ve smrtelné křeči stočil, začal troubit na svůj penis a vydal velmi hluboký, vše pronikající zvuk. Lidé se pak dlouhou dobu snažili ten zvuk napodobit, ale nedařilo se jim to. Až jednou našli delší kmen, jehož střed vyžrali termiti, a když do ní foukli, tyč vydala kýžený zvuk.

Tři muži tábořili a snažili se v chladu noci udržovat oheň, aby se zahřáli. Jeden muž se otočil a poslepu sáhl pro nějakou další větev, aby přiložil na dohasínající oheň, ale zjistil, že větev je plná termitů. Nechtěl termity zabít, a tak je pečlivě všechny smetl. Pak si ale všiml, že spousta termitů utekla dovnitř. Nenapadlo ho nic jiného, než že se snažil termity zevnitř vyfouknout. Zadul a první didžeridu bylo na světě.

Didžeridu, nástroj australských aboridžinců, je díky vlně zájmu o tzv. world music stále známějším hudebním nástrojem s širokou popularitou. Kromě zájmu o to, jak se didžeridu používá v tradičních aboridžinských písních je třeba se zmínit i pozornosti, které se didžeridu těší i v jiném kontextu. Jak si všimli Hayward a Neuenfelt, didžeridu vykonalo cestu „Od Arnhémské země po internet a zpátky“. Tento esej si všímá právě oné „cesty zpátky“, současného použití didžeridu v hudbě aboridžinců v oblasti komunity Maningridy střední a severní části Arnhémské země. Toto použití kontrastuje s dvěma dalšími kontexty - netradičním užíváním didžeridu v západním světě, a využitím zvuku didžeridu v populární a new age hudbě. Jak lidé z Maningridy na globalizaci svého nástroje reagují (dnes mají dokonce i svou internetovou stránku: <http://www.peg.apc.org/~bawinanga/welcome.html>).

Některé nedávné studie zkoumaly roli, kterou hraje didžeridu jako nástroj nové vlny globální popularity. Další výzkum použití didžeridu v jejich originálních geografických a tradičních kontextech by nemusel být považován za pouhý předmět antropologické a etnomuzikologické fascinace. Tradiční aboridžinská hudba v Arnhémské zemi stále hraje důležitou součást každodenního kulturního vyjadřování, a stále se, jako forma populární hudby, vyvíjí. I aboridžinské vizuální umění je nyní bráno jako důležitá část multikulturní současné umělecké scény v Austrálii, na rozdíl od předchozího, pouze etnografického přístupu. Takový přístup vůči aboridžinské hudbě stále ještě očekáváme.

Didžeridu při veřejných ceremoniích

Maningrida, aboridžinská komunita, žijící na pobřeží střední a severní Arnhémské země, je mnohajazyčnou komunitou, která používá asi osm místních jazyků. Všechny jazykové skupiny mají své vlastní hudební žánry a série písní, ve kterých se jako doprovodný nástroj používá didžeridu. Kromě několika druhů písní, respektive jejich formy přede hry, než začnou rytmické údery hůlek a zpěv, se didžeridu nikdy nepoužívá jako sólový nástroj. A navíc v Maningridě se didžeridu nepoužívá v rámci tajných a posvátných ceremonií, které jsou dodnes praktikovány ve středním území Arnhémské země. Na území Maningridy se didžeridu používá jako doprovodný nástroj určitých druhů písní,

kteře jsou předváděny v rámci dvou hlavních typů veřejných ceremonií - jakýchsi diplomatických nebo výměnných slavností, a potom jako hudby používané při pohřbech a některých pohřebních rituálech.

Některé tyto veřejné ceremonie byly kdysi pořádaný jako pohřební slavnosti, ale také zahrnovaly výměnu zboží mezi hráči a účastníky ceremonií, a těmi, komu byla ceremonie určena. Dnes je mezi různými jazykovými skupinami Maningridy kladen hlavní důraz na výměnu spotřebního zboží a ustavení přátelských vztahů mezi různými skupinami. Někdy se jako doprovod k těmto ceremoniím organizují i iniciační obřady.

Každá jazyková skupina v Maningridě má svou vlastní diplomatickou nebo vítací ceremonii. Ve střední a severovýchodní Arnhémské zemi jsou klanově odlišné jazykové skupiny, jejichž ceremonie se jmenují Marradžiri. Mezi kmeny Burarra a Džinang se někdy tato ceremonie jmenuje Rom. Zahrnují představení dlouhých ceremoniálních kůlů hostující skupině. Kůly jsou obvykle 2,5 až 3,5 metru dlouhé, zdobené třásněmi, peřím a pomalované klanovými znaky. Variace této ceremonie, známá jako Marayarr, je předváděna lidmi kmene Ganalbingu, přičemž ozdobený kůl představuje stěžeň plachetnice. Tato prezentace byla inspirována každoroční návštěvou Macassanských rybářů.

Tradiční vlastníci půdy na území Maningridy jsou lidé kmene Kunibíddži. Spolu s příslušníky příbuzných jazykových skupin Kunbarlang a Nakkara předvádějí diplomatickou ceremonii známou jako middžarn, která zahrnuje totemy, vázící se ke zdrojům a plodům moře, jako jsou různé druhy ryb, želv a mořských ptáků. Jazykové skupiny na západě a jihu Maningridy (včetně východních Kunwindžku, Rembarrnga, Dangbon a Kune) předvádějí diplomatickou ceremonii známou jako Mamurrng. Tato ceremonie také kombinuje prvky iniciačních rituálů a pohřebních témat. Hosté jsou obdarováni malými posvátnými předměty totemického významu, dekorováni třásněmi, peřím, včelím voskem a pomalovávání výraznými vzory.

Klan Rembarrnga sídlí na hraniční části, která odděluje západní Arnhémskou zemi od východní kulturní oblasti Yolngu. Jejich verze diplomatických ceremonií, právě proto, že jsou obeznámeni jak se západní, tak s východní kulturní tradicí, jsou plny nejrůznějších hudebních písňových a tanečních stylů.

Jednou z nejznámějších ceremonií je klanový systém písní, známý jako Murlarra, což znamená Jitřenka.

Kromě diplomatických ceremonií didžeridu také doprovází cykly písní, které se také zpívají a hrají při pohřebních rituálech. Západní a jižní jazykové skupiny používají pouze starší a tajnější, posvátnější styl písní, který sestává z pouhého zpěvu doprovázeného ťukáním dvou posvátných bumerangů. Stejně písně používané v rozličných tradičních kontextech, diplomatických a pohřebních, jsou dnes v Maningridě používány i pro různé netradiční funkce v komunitě, např. otevření nové budovy a služby, maturitní slavnosti a v rámci tanečních festivalů a jiných kulturních událostí mimo Maningridu, jako jsou zvláštní výstavy v muzeích nebo uměleckých galeriích.

Technika hry na didžeridu

Při všech těchto příležitostech didžeridu doprovází specifické cykly písní, které musí hráč na didžeridu velmi dobře znát. Každá píseň vyžaduje zvláštní dechový vzor, který vytváří přesný rytmus. Tyto dechové a rytmické vzorce dělají z hry na didžeridu více než pouhý doprovodný zvuk. Rytmický efekt je vytvořený jak kombinací dechových a instrumentálních prvků, tak přefuků, které utvářejí strukturu jakéhosi hudebního partu didžeridu v rámci celé události.

Tyto části a akceptované variace se musí hráč na didžeridu naučit tak, aby byl schopen zpěváka přesně doprovázet. Anderson ve své studii o různorodosti zpěvu písní v oblasti Murlarra uvádí údaje, které ukazují, jak různé hudební styly, včetně rytmických vzorů hry na didžeridu a přes omezenou variabilitu dokáží doprovázet velký počet událostí stejného typu...

Existuje hodně technických prvků, které dodávají zvukům didžeridu variabilitu (byly popsány např. Moyleovou a Jonesem), a dvě hlavní metody hry na didžeridu. Bzučivým chvěním hráčových rtů, které tak produkují základní tón a možné alikvóty, a nebo použití nástroje k zesílení slov a jiných zvuků, vydávaných hráčem.

Jones rozeznává tři typy hlasových zvuků, vydávaných hráčem skrze nástroj: nosní hučení, hrtanové kvákání a zurčení a imitace zvuků ptáků a zvířat. Zvuk,

vydávány didžeridu je nepřetržitý, protože hráč používá tzv. cirkulární dech. V některých oblastech se při tradičním použití didžeridu základní tón nástroje nevztahuje k jakékoli tónické relaci zpěváka.

Stojí za komentář, že technika, popisovaná jako cirkulární dech by mohla snad být lépe popsána jako nepřetržitý výdech. Hráč používá zásobu vzduchu, který drží v ústní dutině, a který vyfoukne, zatímco se simultánně nadechne nosem. Nejdůležitější technický prvek, co se týče klasifikace stylů hry na didžeridu v Maningridě, je přítomnost nebo absence přefouklých tónů, jak je popsána Fletcherem v jeho práci o akustice didžeridu. Moyleová to popisuje jako jeden z několika intervalů, oscilujících mezi sedmou a jedenáctou nad základní notou, i když někdy je slyšet i desátou.

Stylistické variace v oblasti severní a střední Arnhemské země

V závislosti na přefuky naplněném zvuku se dá styl hry na didžeridu v oblasti Maningridy rozdělit do tří kategorií hráčů. Za první ti, kteří nepoužívají přefuků, za druhé ti, kteří používají přefuků a za třetí zpěváci určitých písňových druhů, kteří přefuky někdy používají a někdy ne. Západní jazykové skupiny, např. lidé, hovořící některými dialekty Kunwindžku, přefuky ve své hře na didžeridu nepoužívají. Tento "západní" styl hry na didžeridu popsala Moyleová jako nepřetržitý základní tón (drone). Je ozdoben buď vysokými zvuky, nebo zabarvený vokalizovanými zvuky (Jones).

Vysoké zvuky se nevyskytují velmi často a jsou výsledkem začátečního vyššího tlaku každého nového dechu v rámci dechového vzoru. Vokalizované zvuky se vyskytují často jako součást hry na didžeridu, nebo součást přede hry, hrané na didžeridu a hůlky, ještě než začne zpěv.

Hráči západního stylu používají nástroje, které jsou kratší, než ty, používané jejich východními sousedy. Některé západní didžeridu mohou mít i něco pod metr a zřídka kdy jsou delší než jeden a půl metru. Viděl jsem některé hráče, jak přerušili hru a usekli malý kousek konce didžeridu, aby tak změnili barvu a zvuk svého nástroje. Mohl to být pokus vyladit nástroj vzhledem ke zpěvákovi, ale je to také vylepšení, které udělá zvuk bližší tomu, jak si hráč přeje. Viděl jsem ale také opačně hráče východního stylu, kteří si ke vzdálenějšímu konci didžeridu přidělali kus, aby nástroj prodloužili. Důraz na rozdíly hudebního

stylu veřejné ceremonie jazyků a skupinových tradic, když je třeba odlišit příslušnosti k určité sociální skupině, je velmi důležitý.

Východní skupiny v oblasti Maningridy využívají didžeridu k produkci alikvótních tónů. Skupiny hovořící jazyky jako je Burarra, Djinang, Wurlaki, Ganalbingu a Yan-nhangu označují jako východní právě pro účely této klasifikace. Didžeridu používané ve východním stylu jsou delší a více cylindrické než kónické než didžeridu západních skupin a jsou dlouhé obvykle 1,5 až 2 metry.

Velmi důležitým strukturním prvkem v hudbě provozované na didžeridu v tomto východním stylu jsou přefukované tóny. Dále na východ a severovýchod Arnhémské země ve zvuku didžeridu přefuků přibývá a často jsou mnohem kratší, aby výsledný zvuk obohatily jak strukturně, tak dekorativně.

Přefukované tóny na nástrojích s velmi vysokým základním zvukem pracují s velkým odporem vzduchu a dosažení jemných přechodů mezi alikvóty a základním tónem je velmi obtížné.

Jazyk a terminologie

Moyleová zjistila, že klasifikace doprovodného didžeridu podle toho, jestli hráči využívají nebo nevyužívají alikvótů, se shoduje s lingvistickými rozdíly dvou hlavních vývojových podskupin. Přibližně jedna osmina severoaustralského kontinentu je domovem asi dvaceti jazykových skupin. Zbytku se říká Pama-Nyungan. Existují teorie, že všechny tyto jazyky pocházejí z nějakého proto-jazyka. Je hádankou, proč v rámci této jazykové skupiny jako izolovaný ostrůvek existuje skupina jazyků Yolngu. V každém případě ale právě mezi těmito lidmi existuje nejkomplexnější využití přefukovaných tónů.

Pokusil jsem se roztrdit styl hry na didžeridu podle použitých technických prvků. Mnohé styly západní Arnhémské země jsou uváděny společně jako kunborrk, což v jazycích Kunwindžku a Mayali znamená tanec. Sloveso tancovat je borrkle. Východní písňové a taneční styly se nazývají bunggurl. V oblasti kmene Burarra se hraní alikvótů říká dup nega.

Také pro samotný nástroj existuje větší počet názvů: mako, lidding, džalubbu, ngorla, morlo, wuyimbarl, ngalidžbindža, ngunebobandža, mudburudža, morle.

Rocková skupina Yothu Yindi ze severovýchodu Arnhémské země hru na didžeridu hodně zpopularizovala pod názvem, který se užívá v mnohých jazycích té oblasti - yirdaki (nebo yidaki). V kriolštině se didžeridu říká bambu, podle materiálu, ze které bývalo zhotoveno. Dnes se v oblasti Maningridy didžeridu z bambusu již téměř nevyrábějí. Jednak je málo přímo bambusu, jednak je obtížné dokonale vyhladit vnitřek nástroje.

Didžeridu na skalních malbách

Některé New Age prameny uvádějí, že didžeridu je jedním z nejstarších hudebních nástrojů lidstva vůbec. Objevují se pokusy prokázat (např. uhlíkovými metodami měření), že některá vyobrazení didžeridu jsou až 30 000, někteří uvádějí až 60 000 let stará. Jiní ale na základě srovnání skalních maleb tvrdí, že didžeridu není známo více jak 1 500 let.

Aboridžinci, žijící ve skalnatých oblastech, kde se nacházejí skalní malby, říkají, že lidé se naučili hrát na didžeridu od duchů, kteří žili v tamních jeskyních. Tito duchové jsou známi jako mimih, prý byli tak štíhlí, že se dostaly do jakkoliv úzké štěrbin, a vysokí, s křehkými krky, které se snadno zlomily i ve vánku.

Mimih prý jejich předky naučili kromě hry na didžeridu také lovu, přípravě jídla, zpěvům i tanci. Mnohé tamní kmeny říkají druhu svých tanců a písní právě mimih.

Výroba didžeridu

Většina didžeridu v Manigridě je vyrobena z některého druhu eukalyptu (např. *Eucalyptus tetradonta*, *Eucalyptus miniata*). Když si výrobce didžeridu vybírá vhodný strom, odsekne část kůry a poklepem zjišťuje stupeň dutosti. Některé i velmi mladé eukalyptové stromy mají střed vyžraný termity. Vybraný stromek se pak porazí, odstraní se kůra a střed se delší prutem vyčistí od termitů. Pak se polotovar odnese do tábora a dále se na něm pracuje. Odstraňují se všechny nerovnosti, konce jsou zarovnány, a jeden konec je upraven pomocí včelího vosku. Entomologové této substanci říkají cerumen. George Chaloupka ji popisuje takto: *...hnědá směs včelího vosku a propolisu, kterou domorodci sbírají pro stavební účely.*

Včelí vosk se kromě mnoha jiných účelů také používá na zalepení případných dírek v didžeridu. Na konci nástroje se pak někdy, aby se zmenšil otvor, na který se hraje, z vosku vytvaruje jakýsi nástavec. U Kunwindžků se nazývá man-yaw, což doslova znamená dítě.

V oblasti Maningridy se didžeridu natírají nejprve přírodním okrem barvivy s příměsí lepidla, a pak se zvláště nástroje, určené k prodeji turistům, bohatě zdobí dalšími bílými a barevnými motivy, buď prsty, nebo pomocí listů stromů.

Výuka hry v Maningridě

Aboridžinské děti se většinu svých dovedností učí postupně, přirozeně, tím, že v průběhu slavností pozorují a později napodobují své rodiče a starší příbuzné. Mnozí známí hráči na didžeridu začali při slavnostech hrát právě už jako dospívající. Pomocí jakési rytmické vokalizace si dokáží zapamatovat rytmické vzory jednotlivých písní. Název didžeridu je anglický onomatopoický ekvivalent zvuku nástroje. Etnomuzikoložka Alice Moyleová popisuje zvuky didžeridu jako „rytmické slabičné vzory používané jako forma komunikace mezi zpěvákem a hráčem na didžeridu. Hráč se učí konkrétní styly doprovodu nejprve poslechem zpěváka, který vydává příslušné zvuky, nebo jeho instrukcemi.“

Někdy zpěvák nebo tanečník hráče různými vokalizovanými pokřiky vybízí ke změně rytmu nebo stylu. Vypravěči kmene Kunwindžku někdy tyto vokalizované rytmické struktury používají k ilustraci příběhu. Podle jednoho příběhu v jazyce Kune zlý skalní duch zpívá toto:

„Ddžwayininiwirrinj namekke mimih birri-wayini birri-dirriwirrinj. Birri-ni start birri-yimeng birri-wayini. (Zabiják mimih neustále zpíval. Znělo to asi takto): Mandžhkilkilyo mandžhddžilimarda mandžhdodžordobbo dirridirridibbo dirridirridibbo.“

Maningridská reakce na globalizaci didžeridu

V mnohých částech aboridžinské Austrálie didžeridu není tradičním hudebním nástrojem. Nicméně didžeridu bylo mnohými městskými aboridžinskými hudebníky adoptováno jako symbol národní všeaboridžinské identity. Zároveň s adopcí didžeridu aboridžinci v mnohých jižních částech Austrálie se začaly objevovat prvky nové víry týkající se tohoto nástroje, které se v tradičních oblastech výskytu didžeridu před tím nevyskytovaly. Zdůrazňují posvátnost a oplétají didžeridu novou mystickou duchovností. Ženy v oblasti Maningridy na didžeridu nehrají, ne proto, že by jim v tom bránilo nějaké tabu, ale protože hra na didžeridu není považována za obvyklou ženskou aktivitu. Někteří aboridžinci z jižních částí Austrálie nedávno vyvinuli tabu proti ženskému hraní na didžeridu z více duchovních příčin. Tento vývoj byl některými odborníky vysvětlován jako důsledek široké destrukce aboridžinské kultury v jižní Austrálii, a snaha aboridžinců zdůrazňovat duchovní aspekty jejich hudby jako pokus o ochranu zbytků kmenových znalostí.

Na severu od středu Arnhémské země se didžeridu nepoužívá jako hudební nástroj v posvátných nebo tajných rituálech. V roce 1989 jsem pozoroval iniciační rituály u východních Kunwindžků. Některé trvaly i několik týdnů. Jeden ze starších příbuzných, který v rámci rituálu předváděl strážce obřadu, se pokoušel potěšit mladé muže vyprávěním, že když budou mít rituál za sebou, vrátí se do lepšího světa, schopni vychutnat tak dokonalé aktivity, jako je hraní na didžeridu.

Aboridžinci z Arnhémské země nesdílejí obvyklý New Age náhled na didžeridu jako na posvátný a duchovní zvukový objekt. Díky možnosti internetu v

Maningridském kulturním centru měli poprvé příležitost setkat se s tím, co sami považují za velmi bizarní názory na didžeridu a jeho nový globální kontext. Typický příklad se objevil v březnu 1997 na adrese www.inlakesh.com

„Didžeridu je nejstarší známý hudební nástroj na světě. Hraje se na něj už více jak 40 000 let v rámci nejstarší lidské kultury - aboridžinců z Austrálie. Je to dar Země, výrobek termitů, kteří si budují sítě svých cest skrz střed větve nebo kmene eukalyptového stromu. Na didžeridu se hraje v rámci rituálů, aby se vyvolalo spojení s předky a iniciovaly zákony času Snění, a aby se obnovila komunikace s přírodou. Základní tón a alikvóty didžeridu produkují vícevrstvý zvuk, plný harmonických tónů, zjevující základní pravdu vesmíru.“

Když se aboridžinci v kulturním centru v Maningridě poprvé s tímto názorem setkali, považovali ho za absolutní nesmysl. Někteří se divili, proč je najednou o jejich hudební nástroj takový zájem. Většina z nich západní styl hry na didžeridu považovala za zajímavý.

Někteří se podivovali absenci zpěvu ve hře na didžeridu v New Age hudbě. Všeobecně řečeno, současná populární a New Age hudba, která zahrnuje hru na didžeridu, je mladými lidmi z Maningridy, bez ohledu na to, jestli hráč je nebo není aboridžinec, většinou kladně přijímána.

Jediné negativní připomínky k obsahu internetových stránek, týkajících se didžeridu, byly adresovány některým detailům v antropologických odkazech z počátku tohoto století, týkajících se dodnes udržovaných tajných rituálů Arnhémské země. Tajné použití je sice velmi řídké, ale aboridžinci byli velmi zklamáni, když viděli, jak se zakázané informace takto nekontrolovatelně šířily na internetu.

Jejich zklamání je založeno na podstatě rituálů, spíše než na tajných detailech, vztahujících se k didžeridu. Přitom je to právě velmi vzácné, málo se vyskytující použití didžeridu jako tajného nástroje, a jen několik odkazů ve starší antropologické literatuře, které jsou tak nadšeně citovány příslušníky hnutí New Age jako důkaz legitimizace jejich nových přístupů týkající se mystické duchovnosti nástroje.

Transformace didžeridu na jeho cestě z Arnhémské země ke globálnímu symbolu se neobešla bez nedorozumění, co se týče některých tradičních vnímání role nástroje jako doprovodu písní. Některé nahrávací společnosti si uvědomily, že New Age redefinice aboridžinské kultury je komerčně výhodná a začaly nahrávat aboridžinské hudebníky. Někteří ambiciózní ne-aboridžinci začali tvrdit, že jsou žáci "Mistrů Arnhémské země". Didžeridu tak pro různé skupiny v celém světě dnes znamená různé věci.

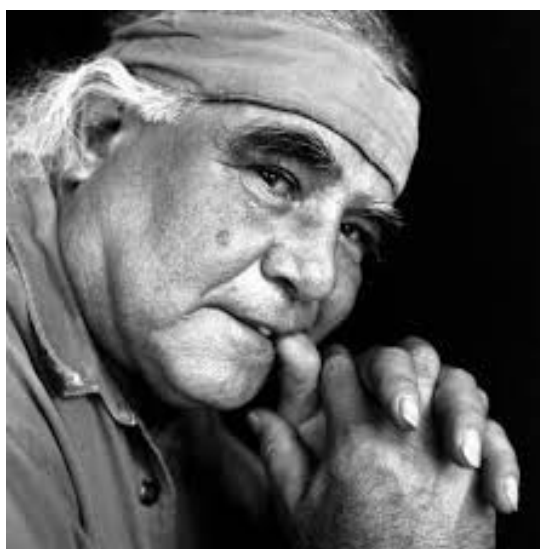
V Maningridě didžeridu zůstává jako doprovodný nástroj užívaný při veřejných slavnostech. Styl hry stále umožňuje okamžitě rozeznat, z které jazykové oblasti hráč pochází. V záplavě nových ne-aboridžinských stylů hry na didžeridu tak styl hráčů z Arnhémské země získává nový smysl jakési ochranné značky kulturního a historického původu didžeridu.

Ze studie „Didžeridu v Maningridě“ Murray Gardea (*Bawinanga Aboriginal Corporation, bawinanga@peg.apc.org*) vybral a přeložil V. M.

Aboridžinský hudebník Kev Carmody

Kev Carmody je aboridžinský hudebník a písničkář, sociální aktivista. Často vystupuje v Austrálii i v zámoří. Narodil se na farmě v Queenslandu. Jako mnoho domorodých dětí jeho generace, ho odtrhli od jeho rodiny a dali do zařízení, které nyní považuje spíš za sirotčinec než za školu. Sedmnáct let pak pracoval jako dělník a teprve poté vystudoval vysokou školu.. Dlouhodobě se aktivně zabývá otázkami společenské spravedlnost, které se týkají domorodých komunit. Sám se nazývá "propagandistou" domorodých národů nejen v Austrálii, což se odráží i v pronikavých textech jeho písní. V současnosti je známou a uznávanou osobností australské populární hudby (natočil čtyři alba: "Pillars of Society", Larrikin 1990, "Eulogy (for a Black Person)" 1991, "Bloodlines" 1993 a "Images and Illusions" 1993). Rozhovor, zveřejněný ve sborníku "The Didjeridu: From Arnhem Land to Internet", vedl Karl Neuenfeldt, který přednáší na universitě v Queenslandu.

Kev Carmody: Lid mojí matky je lid Lama Lama, z poloostrova Cape York v severním Queenslandu. Můj dědeček se narodil v Breeza Plains, přímo uprostřed procházejí všechny ty snění. Pro každý z nich jsou různé písně a ty jsou všechny propojené. Je prostě úžasný, jak se Měsíční Snění prolíná se Sněním Dinga, jako se koloběch měsíce setkává s vytím dinga, a probíhá přímo skrz Snění Brolgy a pak rovnou ke Snění Písň Větru a tak dál. Zvuk didžeridu je prostě nádhernej způsob, jak nést a vyjadřovat tuhle hudební kulturu.

Karl Neuenfeldt: Jaké jsou vaše nejranější vzpomínky na didžeridu?

Kev Carmody: Vzpomínám si, jak jsme seděli u ohně. Večere byla už připravená. Bylo po jídle, lidi byli uvolněný. Plameny ohně už pohasly a teď máš před sebou ohniště plné žhavých uhlíků, koukáš se na ty uhlíky a tady v tom ohni vidíš celou nekonečnost bytí. Máš světlo, které vrhá oheň kolem mezi stromy, a nad sebou noční oblohu, úplný surreální jeviště bytí. Pak uslyšíš tlučení dřívěk, uslyšíš brumlání didže a pak uvidíš prach tance. Něčeho takového se na pódiu prostě nikdy nedá dosáhnout. Ale tak si pamatuju to duchovní spříznění s tím zvukem a ten magický duchovní pocit, když se sedí u ohně, jak se věci kolem pohybují, listy, odraz světla, měsíc a hvězdy, a lidi. Je to něco magického, prostě je to taková duchovní zkušenost. Nemusíš chodit do katedrály, kde by před tebou vystoupil kněz, aby ti ukázal, co je to duchovnost. Popravdě řečeno si myslím, že to ani neví.

KN: Jak jste se naučil hrát na didžeridu?

Kev Carmody: Na didžeridu mě naučil jeden můj starý prastrýc. A to, co mě naučil, představovalo cyklus písní-tratí. Když je totiž hraješ, vydáváš se na cestu s tou hudbou ve své mysli. A pokaždé to budeš hrát jinak, to záleží na noci, na čase, na tom, kde je měsíc, a co je kolem tebe. Naučit se samotnou mechaniku hraní netrvá dlouho, ale on mě naučil tomu, co za tím nástrojem stojí v pozadí. Didžeridu je zkrátka ohromnej nástroj a nikdy si s ním nesednu, aniž bych u toho měl pocit bázlivý úcty.

KN: Bylo didžeridu pořád někde kolem, když jste byl malý?

Kev Carmody: Neustále se o něm mluvilo, asi proto, že to byl velký kus života mého starýho děda. A pak, když můj starý prastrýc o didži mluvil, propojil jsem to, co mi dědeček vyprávěl, s hraním na didž. Asi se to může zdát příliš jednoduchý a dětinský, ale můj starý prastrýc mě naučil, že nabereš vzduch od matky země, dáš si ho do plic, vyfoukneš ho dolů tou dutou rourou a uděláš zvuk. Ale s tou matkou zemí vydechneš i kousek svého ducha. Takže v tomhle smyslu s sebou didžeridu nese jakousi posvátnost. Když děláš ten zvuk, děláš tím něco opravdu výjimečného. A to se mi vepsalo do duše.

KN: Jak používáte didžeridu na vystoupení? Používáte ho k oživení koncertu, nebo pro změnu od intenzivních a obrazy nabitých slov vašich písní?

Kev Carmody: Didž je oproti slovnímu obsahu písní určitě změna. Odezva publika je úžasná. Hrál jsem na něj třeba pro dva a půl tisíce lidí, sólo, a potom ti nastane takový ticho, když dohraješ, opravdový duchovní spříznění s vesmírem. Je to tak intenzivní pouť hudbou, na tři, čtyři minuty, že lidi v sále a já sám jen tak sedíme bez hnutí, v úžasu nad tím, co ten nástroj představuje. Didžeridu je tak složitý. Většina lidí ho slyšívá jenom jako perkusivní rockový nástroj, ale když do něj foukáš, dějou se vlastně tři věci. To první je základní tón, tón brumlání. Přes něj pak můžeš hrát jakýkoli rytmus chceš. A to třetí, co se děje, je, že můžeš nasazovat hlas v libovolných intervalech, a to se západní stupnicí zamete jako nic. Kombinace těchto tří dělá z didžeridu nesmírně složitéj nástroj.

KN: A co při nahrávání? Jak didžeridu používáte? Jak se na to díváte z pozice producenta v prostředí nahrávacího studia?

Kev Carmody: Ve studiu didž něco určitě ztrácí. Vlastně toho ztrácí strašně moc. Potom, co ho nahraješ, se stává omezený. Zřídka kdy na něj na svých deskách hraju já. Vždycky si pozvu jiný hráče. Na "Bloodlines" hrál John Lacey. Ten se v technice pohybuje jako ryba ve vodě, ale to, co musíš do hraní dostat, je ten duchovní prožitek. Jak říkal můj starej, musíš do něj foukat tak jemně, až z tebe nevychází skoro žádný dech, a přitom pořád vyluzuješ zvuk. Říkal, že pak je to opravdu ono. Ta opravdová něha didžeridu.

S Johnem jsme dali mikrofon dolů k ústí roury, ale pak mě napadlo přidat jeden mikrofon nahoru k nosu, abysme tam měli i rytmus dechu, a vyzkoušet, jaký rytmický variace tím vzniknou. Dech je taky rytmus a je stejně důležitěj, jako zvuk, který vychází z díry dole. Takhle mi to vyprávěl můj starej. A ten rozdíl, když jsme nahráli zvuk nosu, jak nadechuje vzduch, byl prostě úžasnej. Dalo to tý hudbě úplně nový rozměr. Rád bych to zkusil i na pódiu, ale to by asi bylo trochu moc. Radši jen mikrofon na podlaze, takhle to vypadá tak jednoduše, jen tak si tam sednout a začít hrát ten složitéj magickej zvuk.

KN: Mohl byste, vzhledem k vaší angažovanosti v australské politice, říct něco o tom, jak se didžeridu dostalo do politické ikonografie a do symboliky panaboridžinalismu?

Kev Carmody: Rozhodně se to změnilo. Lidi dají na symboly. Je to jako s dopravníma značkama, nebo s barevnejma světlima. Didžeridu se určitě do týchle oblasti reprezentace posunulo. Je to něco unikátního pro tuhle zemi a

určitě se jako symbol používá. Jak bych to řekl, lidi prostě věci nějak podvědomě vstřebávají.

KN: A co otázka kulturního majetku? Didžeridu používají neaboridžinci po celém světě i aboridžinci, kteří ho nemají ve své tradiční hudební kultuře.

Kev Carmody: Je to asi jako když si já vezmu do ruky cello anebo jakýkoli nástroj, na který hraju, třeba kytaru nebo bendžo. Do toho hraní přechází část mě a všechny moje hodnoty, původ, filosofie, to, co jsem zdědil od svých předků. Budu hrát na cello o dost jinak, než filharmonik a stejné je to s kytarou nebo s didžem.

Neaboridžinci na něj hrát můžou. I aboridžinci, co vyrostli ve městě, budou hrát jinak, než ti, co ho maj ve svý tradici. Přitom je v tom, ale cítit domorodá pečeť, která u neaboridžinců není. Pro kolonizátory je to jen zvuk, jen další hudební nástroj. Ale pro nás aboridžince je to jakýsi duchovní vyjádření v mnoha rozličnejch podobách.

KN: Setkal jste se na svých cestách po Evropě a Severní Americe s nějakým nevhodným užitím nebo přímo zpronevěřením didžeridu?

Kev Carmody: Setkal jsem se s tím v Nizozemí, když jsme dohráli koncert a na pódium vyskočilo šest takových chlapíků s různými nástroji. Byly to dutý roury, ale nebyly ze dřeva z naší země. Foukali do nich, dělali všechny možné zvuky a tak, ale prostě to nebylo uzemněný. Byl to jenom zvuk. Jako když zapneš cédéčko. Požádali mě, abych šel hrát a já jsem si říkal, "tyhle chlapíci chtěj pečeť autentičnosti". Tak jsem teda vstal a chvíli s nima hrál. Bylo to skoro chaotické. Jeden ohromný burácivý zvuk šesti didžů, ale chybělo tomu ukotvení. Bylo slyšet, že se snažili poslouchat, co dělám, ale stahovali to zpátky. Musí to být uzemněný. Aby to dávalo smysl, musí v tom prostě být pojem nějakýho geografickýho místa. Tohle je pro mě příkladem toho, když se lidi vzdálí od místa snění, od geografickýho místa. Ač jsem kdekoli ve světě, když hraju na didž, furt mám pojem místa. Myslím, že tyhle chlapíci na didž dělali dobrý zvuky, ale chybělo tomu to duchovní spříznění a uzemnění.

KN: Během svého vlastního života jste byl svědkem svým způsobem fantastické cesty didžeridu, od původně lokálního nástroje k nástroji všech australských aboridžinců, až se na konec stal celosvětovým nástrojem. Jak se na to díváte?

Kev Carmody: V Severní Americe a v Evropě na didžeridu obvykle vidím hrát lidi, co usilují o nalezení nového smyslu duchovní identity. Většinou jsou to lidi z alternativních kruhů, a ty mimochodem protínají všechny společenské vrstvy. Jakoby náboženství spoustu lidí natolik odcizilo, že hledají takové duchovní spříznění, jako my máme s touhle zemí, a kterou didžeridu představuje.

KN: Co si myslíte o používání didžeridu v aboridžinské pop music v kapelách jako jsou Wurumpi Band, Coloured Stone, Yothu Yindi, Blek Bela Mujik a jiných ? Stalo se hlavním hudebním symbolem aboridžinalismu?

Kev Carmody: Jistě. A proto tolik vystupuje do popředí. Ale konec konců se na to dívám takhle: je to onen duchovní kontext přeložený do moderního média. Je to vložení té starobylosti nástroje a toho, co duchovního představuje, do proudu současné hudby. Proto je to něco tak unikátního.

KN: Proč na svých vystoupeních hraje na didžeridu sólově?

Kev Carmody: Když na něj hraju sólo, zakotvuju ho tím zpátky do toho, jak jsem ho znával, proto má tak masivní dopad. Myslím, že nastal čas, abychom didžeridu opět vrátili zpátky do tohohle kontextu. Jenom jeden člověk s didžem na jevišti, žádný dřívka, nic. Takovýhle pojetí hry na didžeridu je jeden malý způsob, jak se vracet zpět k jeho kulturnímu dědictví. Když se k tomu pak přidají dřívka a tanec a celý prostředí obřadu (jako třeba dnes na Invasion Day), můžeme pohlédnout na sílu didžeridu jakožto nástroje - na jeho duchovní sílu. *(V Austrálii se slaví výročí prvního přistání bílých kolonistů. Říká se tomu „Australia Day“. Kev to ale nazývá „Invasion Day“, což znamená den vpádu, pozn. překl.)*

KN: Jak přistupujete k vystoupením, co se týče způsobu prezentace písni a didžeridu?

Kev Carmody: Velmi brzy jsem zjistil, že pokud se ti nepodaří překlenout vzdálenost těch několika metrů mezi mikrofonem a první řadou v hledišti, vyjde to nastejno, jako bys tam vůbec nebyl, proto mezi písničkama mluvím. Nedokážu vyprávění příběhů oddělit od zpěvu, od tance, od umění. Jsou dvě možnosti, jak fungovat v hudebním průmyslu. Buď můžeš obecnost převálcovat svým egem, to znamená plný pódium Marshallů a celej ten mjuzik byznys kolem toho. Nebo můžeš naopak povzbudit publikum, aby se stalo součástí vystoupení a tak se to snažím dělat. Pak je ta komunikace obousměrná.

Můžou s tebou nesouhlasit, můžou se na to dívat z jiného pohledu, ale obohatí to tebe i publikum, a to si lidi taky odnesou s sebou.

KN: Jakou roli by didžeridu mohlo hrát ve školách?

Kev Carmody: Když jsem se já dostal do školy, bylo mi deset let. Rychle jsem se naučil vycítit rozdíly mezi vzděláváním, což byla vlastně propaganda systému a je zaměřený na ekonomický výsledky, a učením. Vzdělávání bylo ve skutečnosti kontrolním mechanismem intelektu. Učení bylo něco jiného. Do deseti let pro mě učení znamenalo rozvíjení zvědavý představitosti lidského intelektu. 360ti stupňové myšlení, který bylo prostě všechno.

Když jdeš hrát na základku, je to pro ty děti vždycky bomba, protože jejich intelekt ještě nikdo nenaprogramoval. Když ale jdeš hrát někam na universitu, intelekt těch studentů už je usměrněnej státním vzdělávacím systémem.

Myslím, že didžeridu a aboridžinská hudba vůbec, může hrát obrovskou roli, když ještě intelekt není zacementovanej. Moc rád bych na tomhle poli pracoval, nejen s didžeridu, ale i se spoustou dalších věcí, protože je tím rozhodně možné ovlivnit uvědomění lidí. Nemůžeme změnit jejich mentalitu, tak to dělal Hitler, nebo Pol Pot, nebo ten zatracený kapitalismus. Ale můžeme jim pomoci k uvědomění.

KN: Dá se rozdělit funkce didžeridu na zábavnou, vzdělávací a duchovní?

Kev Carmody: Já osobně je rozdělit nemůžu. Proto, ať hraju kdekoli, se snažím v malém vytvořit atmosféru takového prožitku, jako když jsem didžeridu slyšel poprvé. A pak začnu hrát a jen se do toho snažím dostat maličkej zlomek toho prožitku, a dodat tím lidem vnitřní sílu.

KN: Takže je bavíte, posilujete a učíte zároveň?

Kev Carmody: Ne, to ne já. To jsou ty starý, který mě učili. Já jsem jen nástroj, skrz který to všechno proudí.

(Přeložila Klára Kotková)

Didžeridu

Z encyklopedického hesla: Didžeridu

Dutá, nijak nezakončená rovná trubka bez oddělitelného náústku, používaná původními obyvateli severní Austrálie. Je o ni výjimečný zájem především pro unikátní techniku hry. Ačkoliv dnes je tento nástroj znám pod svým anglickým názvem, pravděpodobně onomatopoickým přepisem jeho zvuku, v zemi svého původu je znám asi pod čtyřiceti různými jmény. Je to v zásadě kmen eukalyptového stromu, jehož střed byl vyhlodán termity. Užší konec, do kterého se fouká, je opatřen jakýmsi zužujícím nástavcem z včelího vosku nebo eukalyptové gumy.

Didžeridu se původně vyrábělo i z bambusu, který byl uvnitř upravován rozžhavenou tyčí. Od roku 1970 se však používají i jiné materiály (kovové i plastové trubky odpovídajícího průměru). Nástroj je často zdoben okrovou barvou s bílým vzorem, využívajícím totemických symbolů. Nejoblíbenější délka je asi 1 až 1,5 metru, s průměrem na užším konci asi 3 až 5 cm, na širším spodním konci asi 5 - 7 cm. Jsou známy i výjimečně dlouhé didžeridu (2 i více metrů), které se používaly při rituálech džungguwan, při kterých reprezentovaly

posvátného Rainbow Snake, Duhového Hada.

Na nástroj hrají muži a doprovázejí se rytmickým ťukáním dřevěných hůlek. Používá se většinou při slavnostech (pohřbech, pohřebních rituálech, klanových shromážděních, iniciačních obřadech), ale někdy doprovází i dětské písničky.

Nejrozšířenější styl hry na didžeridu je používán v severní oblasti Arnhémské země. Nástroj vydává základní tón, vyluzovaný velmi uvolněnými rty, většinou mezi Dis a G, podle délky. Při hře se využívá tzv. cirkulárního dechu, při kterém se hráč rytmicky prudce nadechne nosem, zatímco rozeznívá nástroj vzduchem z úst. Tato technika vyžaduje velmi pečlivou kontrolu rtů, tváří a dechu.

Přestože na nástroj lze hrát poměrně přesné tóny, většinou hráči využívají možnosti výšku i rytmus měnit a dodat tak hře rytmické zvláštnosti. Pomocí pohybu jazyka a stahování lícních svalů pak hráč mění i výšku alikvótních tónů, takže zvuk má jak intenzivní podobu spodních hladkých tónů varhan, tak bzučivou bohatost horních částí. Rychlé pohyby jazyka nebo prudké stažení bránice pak mohou vytvořit mnoho variací jak rytmů, tak barev a vibrátových efektů. Základní tón může být přerušován, atakován, uvolňován a obohacován dalšími dvěma či třemi vrstvami alikvótních tónů.

Hráči používají tři hlavních druhů hry základního tónu: jednak způsobu, který využívá kontrastu mezi hlubokým základem a alikvóty, většinou desáté, někdy i páté či deváté oktávy, jednak toho, že do nástroje napodobují hlasy ptáků a zvířat (holuba, drolgy, psa dinga). Někdy využívají i falzeta, glissanda. Na severovýchodu Arnhémské země hráči k základní technice nepřetržitého zvuku přidávají rytmické struktury vytvářené z alikvótních tónů, něco jako jazykem vyluzované staccato, nebo bubnový efekt.

Hráči sedí nebo stojí, někdy se při hře k tanci pohybují okolo zpěváka nebo tanečnicků. Při sedu si hráč nástroj opírá o prsty natažené nohy, nebo nástrojem pomalu pohybuje těsně nad zemí. Na severovýchodě hráči někdy sedí na velké mušli nebo barelu, aby nástroj více rezonoval.

Na didžeridu se učí hrát všichni chlapci kmene, ale virtuózní hráč je velmi oceňován. Hodnotí se přesný a výrazný zvuk, velká kontrola dechu, dokonalý nátisk rtů a vynikající hudební paměť.

Didžeridu je schopno velmi širokého hudebního výrazu: od pomalých impresivních nálad, často velmi intenzivních, až po velmi nakažlivou veselost. Přes konzervativní podstatu většiny hudby pro didžeridu je v ní prostor pro individuální improvizaci a tvorbu nových stylů a technik. Jak výroba, tak repertoár pro didžeridu neustále roste.

Není jasné, kdy se didžeridu začalo používat. Při srovnání podobných nástrojů s ostatními starými kulturami je ale zřejmé, že technika hry a některé aspekty se hrou související jsou na celém světě naprosto unikátní. Ačkoliv Aborigénci postrádali technologii a neznali např. náústek, plátky, dírky v píšťale atd., virtuozitou, hudební představivostí a fyzickým zvládnutím techniky hry na didžeridu dosáhli skutečného mistrovství.

Trevor A. Jones

Didžeridu - brána ke kultuře

David Hudson je aboridžinský hudebník, tanečník, malíř, vypravěč, filmový dokumentarista a herec. Narodil se v severním Queenslandu a je považován za jednoho z nejlepších hráčů na didžeridu. Vystudoval pedagogiku, v roce 1987 založil divadelní skupinu Tjapukai Dance Theatre Troup, která hrála a tančila celá léta pro turisty, a s ní také natočil své první a hned velmi úspěšné album Proud to be an Aborigine. Následovaly tituly Sounds of the Earth, 1990, Woolunda, 1993, Rainbow Serpent, 1994 a Gunyal, 1998. Rozhovor vedl Fred Tietjen

Odkud pochází tvá rodina?

David Hudson: Má babička patřila ke kmeni Guguyalangi. Já sám jsem první roky svého života strávil na dobytčí farmě, kde moje matka pracovala jako kuchařka. Měl jsem moc hezké dětství, pořád kolem mne někdo byl a naučil jsem se od dospělých spoustu věcí. Naučili mne, jak se ztotožnit s krajinou, naučili mne tančit, naučili mne kultuře.

Kdo vás nejvíce ovlivnil, inspiroval?

David Hudson: Moje matka. Byla velká osobnost a měl jsem ji moc rád. Naučila mne hodně věcí a stále mi říkala, abych byl pyšný na to, že jsem aboridžinec, a abych si neustále uvědomoval, že mám co nabídnout ostatním. A to si myslím, že je pravda. Mám co nabídnout - hudbu, tanec, písničky. Nepamatuji si, že by někdy v našem domě chybělo didžeridu. Když jsem začal hrát, hrál jsem jen pro své potěšení. Nikdy jsem netušil, že jednou budu předvádět didžeridu na pódiu, a že budu svou kulturu představovat lidem z celého světa.

Ovlivnili vás i jiní lidé?

David Hudson: To bylo až po roce 1980, kdy jsem odešel na školu do Perthu. Tam jsem potkal pár lidí ze souboru Middar Dance Troup. Do té doby jsem myslel, že „můj kruh“, mé spojení se starou tradicí, je přerušeno. Oni mi ho pomohli znovu nalézt. Od té doby jsem si začal uvědomovat, že jsem součástí 40 000 let staré, ale stále živoucí kultury. Později jsem se rozhodl vrátit se do rodného kraje a založit svou skupinu.

Jak se didžeridu k vašemu kmenu dostalo?

David Hudson: Když v zemi mé babičky slyší lidé jeden druh včel, kterým se říká „pytlík cukru“, bzučet v dutých stromech, myslí si, že někdo hraje na didžeridu. Myslím, že právě tohle přivedlo lidi mého kmene k didžeridu.

Jak byste popsal svůj styl hry na didžeridu?

David Hudson: Můj styl? Silný, nabitý. Snažím se dělat hodně věcí, aby má hra byla velmi barevná. Nefoukám jen rovně, rytmicky jednoduše. Vždy jsem se snažil doprovázet silným rytmem se spoustou ozdob a hrdelních zvuků. Vlivy? Dick Roughsey z kmene Lardil, a také David Blanasí ze Severního teritoria.

Čím se jednotlivé styly hry na didžeridu liší?

David Hudson: Alikvóty, tradičními vokalizovanými zvuky, chrochtáním, chápáním rytmu, tím, co se v kmenech dědí z generace na generaci. To mne vždy inspiruje. Nejde jen o to vzít didžeridu a hrát v nějakém jednoduchém rytmu, ale hrát nějaký konkrétní rytmus tak, aby to mělo nějaký smysl.

Jak skládáte své skladby? Odkud pochází jejich rytmus?

David Hudson: Největší inspirace je příroda. Vidím například letět velkého ptáka, třeba pelikána. Představuji si, jak pelikán používá svá křídla, jak buší jeho srdce, jak klouže vzduchem. Představuji si, že i já dělám co on, moje srdce

tepe ve stejném rytmu. Hraju jako když letí pelikán, sleduji jeho rytmus. Rytmus pochází z krajiny. Inspiruje mne i voda, vítr. Hraju jako kdybych šel na výlet, hraju podle tepu svého srdce. Hraju podle toho, jak se cítím. Lidé, kteří nechápou, co to je didžeridu, říkají, že je to na ně příliš monotónní. Jenže já mohu navíc přidat třeba i imitované zvuky zvířat a psa dinga nebo ptáka kookaburra.

Když slyšíte na didžeridu hrát Evropany a Američany, co si o tom myslíte?

David Hudson: Nezní tak bohatě a hutně, jako my aboridžinci. Jejich rytmus je stále stejný, málo pracují s hlasem. Když člověk žije v krajině a poslouchá, ví, jak zní pes dingo, ví, jak zní vítr ve větvích stromů. Kdy ale může Evropan slyšet psa dinga v poušti? Snad jen zkoušet napodobit to z poslechu nějakého CD. Já třeba nikdy nenapodobuji vlka, protože jsem ho nikdy v přírodě neslyšel.

Viděl jsem lidi, kteří se z didžeridu snažili udělat něco, co ten nástroj není. Snažili se z aboridžinské kultury udělat něco, co není. Pokud neznají fakta, neměli by s tím pracovat. Viděl jsem hrát ženy, viděl jsem lidi hrát na trubky z PVC, nebo z větví kaktusu. Viděl jsem pseudoléčitele, kteří na didžeridu hráli nad těly klientů. Nic z toho tam, odkud didžeridu pochází, neexistuje.

Ti lidé se snad snaží hledat svou identitu. Je ale divné, že hledají až v Austrálii, místo aby hledali ve své zemi, ve své kultuře. Je také divné, že aboridžinští hráči na didžeridu jsou více oceňováni v cizině než v Austrálii. Lidé v Austrálii nevědí, jak se stavět k původní kultuře tohoto kontinentu.

Nemyslím ale, že by aboridžincům vadilo, že na didžeridu hrají jiní. Vadí jim, když se jim ale jiní pletou do jejich vlastní aboridžinské kultury. Nejsou aboridžinci, a tak ani netuší, že se necitlivě pletou do věcí, o kterých nic nevědí. Aboridžinci nemají problém s lidmi, kteří jsou sami sebou. Pokoušejí-li se ale cizinci chovat jako aboridžinci, pak narazí. Proč chtějí být někdo jiný? Ať se naučí akceptovat sebe sama. Já se nesnažím stát se bělochem, jsem pyšný na to, co jsem. Mám svou identitu a jsem šťastný.

Co si myslíte o lidech, kteří na výrobě didžeridu v USA vydělávají?

David Hudson: Vadí mi, když někdo dělá nástroje z PVC nebo kaktusu a chce za ně 250 dolarů. Proč si Američané nekupují autentické věci? Tím by i podpořili aboridžinskou kulturu. Samozřejmě, pokud někdo začíná hrát a používá nástroj méně kvalitní a ne autentický, je to v pořádku, je to jen první krok, a pokud se naučí hrát, jistě si pak pořídí didžeridu pravé.

Jaké jsou výhody autentického didžeridu?

David Hudson: Vnitřek pravého didžeridu byl vyžrán přirozeně, termity. Všechny ty chodbičky a důlky od termitů pak pomáhají celkové rezonanci. Zvuk je pak zemitější, sytější, teplejší. Navíc je ze dřeva, které rostlo ve starodávné zemi, byla pomalována aboridžincem, je tedy jaksi cítit. Když hrajete na trubku od vysavače, není to zkrátka ono. Didžeridu má mít svůj charakteristický a nezaměnitelný, tajemný zvuk minulosti. Aboridžinci tak hrají tisíce let. Jejich hra je hrou od srdce. Je to hra země. Je to v tom cítit.

Co byste tedy radil hráčům v Evropě a v USA?

David Hudson: Hrajte od srdce. Hrajte sami sobě. Nezneužívejte didžeridu, ale ani nepřehánějte její význam. Mějte respekt k aboridžincům a k jejich kultuře. Trvá 40 000 let, zatímco kultura bílých Australanů jen 200 let. Austrálie je víc než jen klokani, medvídci koala a surfaři. I aboridžinská kultura je víc než jen didžeridu. Nepředstavujte si ale, že jsme všichni i během dne pomalováni a sedíme u ohně. I my dnes řídíme auta a bydlíme v domech. Didžeridu může být dalekohledem, který vaši pozornost nasměruje k původní kultuře.

Co myslíte, že budete dělat za deset let?

David Hudson: Doufám, že nahrávky aboridžinského didžeridu budou zaznamenány do not. Chtěl bych, aby aboridžinskou kulturu znali díky didžeridu na celém světě. To ji udrží při životě a dovede na vyšší úroveň. Dřív nás běloši považovali za méněcenné. Pak nás přijali do společnosti a pak jsme dostali volební právo. Teď náš hlas bude znít díky didžeridu po celém světě.

Jak hrát na didžeridu

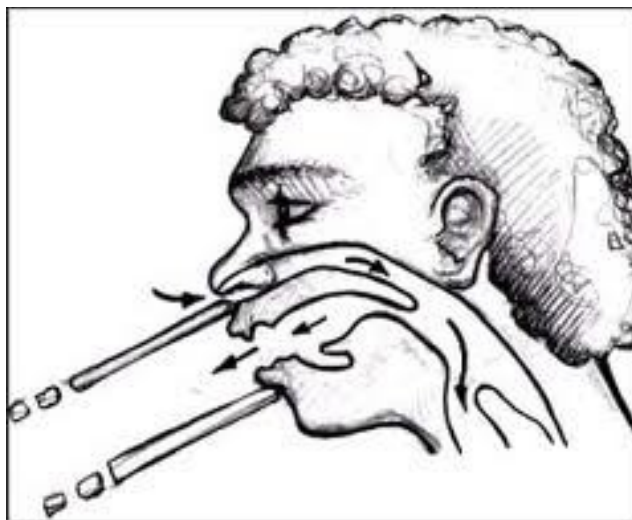
Ian Wood

Naučit se hrát na didžeridu se může ze začátku zdát velmi obtížné. Své tajemství nerada prozrazuje a zdá se, že se mu nechce komunikovat. Zvládnout dobrý čistý tón a obzvláště dokázat zahrát takzvaný "cirkulární dech" může být velmi těžké. Ale když tyto překážky člověk překoná, situace se hned zlepší. Didžeridu začne být plné elánu a začne ukazovat čím dál víc z toho, co umí. Tyhle instrukce píše proto, abych vám pomohl překonat právě ony obtížné začátky. Nemohu vám poskytnout kouzelný klíč na hraní na didžeridu. Věnujete-li však svému nástroji dost času a snahy, protože jste to vy, kdo se musí stále snažit, i kdyby vám to občas připadalo marné, dosáhnete svého cíle. Já vám můžu dát jen mapu a několik rad ohledně toho, co vás na téhle cestě může potkat.

ZÁKLADNÍ TÓN

Základní tón didžeridu se vytváří vibrační rtů zcela podobným způsobem, jako u hry na trombon. Vydechněte, uvolněte celé tělo. Nadechněte, pomalu, uvolněně. Vydechněte ještě jednou, a tentokrát si rukou lehce přejeďte přes obličej a přitom uvolněte každý sval v obličejí - víčka, tváře, čelist, rty. Představte si, že celý obličej jakoby taje a že by každou chvíli mohl spadnout dolů. Pomalu se nadechněte. Pak lehce a uvolněně rozvibrujte rty ... Zní to "brrrb". Nesmějte se! Musí to být uvolněné! Při tom, jak vibrují rty, byste neměli cítit skoro žádné napětí v obličejí. Tohle cvičení několikrát zopakujte a pak to zkuste i na didžeridu. Rty by měly být na náústku dobře nasazené, tak aby neunikal žádný vzduch kolem. Můžete si pomoci tak, že nejdříve rozvibrujete rty, a pak teprve je nasadíte na didžeridu.

Teď by se mělo didžeridu rozeznít jasným hlubokým tónem. Když z roury vyleze akorát jakési prdění nebo troubení, musíte více uvolnit rty, a případně méně foukat. Většina lidí ten správný tón nezvládne hned, ale po chvíli praxe to většinou jde.

Na začátku je důležité se snažit o čistý, jasný tón. Měl by být silný, a měl by hned naskočit. Nemělo by být slyšet, jak skrze didžeridu proudí vzduch. Mělo by být cítit nejenom jak nástroj vibruje, ale i vibrace vzduchu kolem. Získat dobrý tón chvíli trvá a je třeba hodně času jen tak hrát, než si rty zvyknou na nový úkol. Aby ten čas byl zajímavější, zkuste při hraní použít hlas, zkuste různé pohyby jazyka, třeba vyslovovat slabiky atd...

Když je základní tón dobrý, všechny ostatní zvuky jsou zřetelnější a jasnější, a hlavně při hraní spotřebujete méně vzduchu a tón je stabilnější, což hodně pomáhá a vlastně umožňuje cirkulární dýchání.

CIRKULÁRNÍ DECH

Jestli jste někdy sledovali hráče na didžeridu, možná jste pozorovali, že se nezastaví, aby se nadechnul. Buď má neuvěřitelnou kapacitu plic, anebo používá nějakou fintu. Ta finta je technika, které se říká "cirkulární dýchání". Není možné nadechnout se a vydechnout zároveň, ale pokud používáte ústní dutinu podobným způsobem, jako se používá měch u dud, je možné udržovat proud vzduchu do didžeridu prakticky neustále. Malým množstvím vzduchu z úst získáte chvíli, ve které se dá krátce nadechnout nosem. Tato technika obsahuje velmi nezvyklé pohyby, a většinou je třeba hodně cvičit, než se to podaří. Tak se alespoň ukáže, jakou máte vytrvalost a natolik jste přesvědčeni, že skutečně chcete na didžeridu hrát!

Sledujte následující kroky:

ČÁST A:

1. Nafoukněte tváře tak, aby v nich byl mírný tlak a chvíli dýchejte nosem.
2. Stále udržujte (mírný) tlak v puse a hluboce vydechněte (nosem).
3. Udržujte tlak vzduchu v ústech, nadechněte se nosem a zároveň pomocí tváře jemně vytlačte vzduch z pusy (zní "prrr"). Můžete si pomoci rukama, nebo představou, že máte v puse vodu. Když to nepomůže, možná pomůže i skutečná voda v puse, kterou při nadechnutí vyprsknete (raději někam, kde to nikomu nebude vadit).

Tento krok je základem všeho a musíte ho nacvičit, až to půjde úplně plynule, přirozeně a bez námahy, jinak bude jakékoliv pokračování velmi obtížné.

4. Opakujte krok 3, ale teď se snažte, aby ten zvuk ("prrt") trval co nejdéle, aspoň tak 2 vteřiny. Nejlepší je, když v puse přitom zůstane mírný tlak.

5. Opakujte krok 4, ale jenom krátce se nadechněte a nechejte trochu vzduchu v pusu pod mírným tlakem. Nacvičte to, až to půjde plynule, bez přemýšlení a námahy.

6. a) Opakujte krok 5 a hned potom vyfoukněte vzduch pusou. Snažte se udržovat mírný tlak v puse celou dobu.

b) Teď to zkuste na didžeridu. Mohlo by to znít "prrt-brrrm". Nevšímejte si toho, že z pusy vytlačený vzduch zní nečistě - to se spraví později - teď je důležité, aby byla co nejmenší mezera mezi "prrt" a "brrrm".

ČÁST B:

7. Vydechněte pusou a při tom nafoukněte tváře. S tvářemi stále nafouklými pak zastavte výdech. Chvilí dýchejte nosem. Jsou ještě nafouklé tváře?

8. a) Kombinujte kroky 7 a 4 takto : vydechněte pusou a nafoukněte tváře, pak vytlačte pusou "prrt" a nadechněte se nosem. Několikrát to zopakujte. Nenechte opadnout mírný tlak v ústní dutině.

b) Teď to zkuste na didžeridu. Nejdříve hrajte několik vteřin a získejte plný zvuk. Pak zkuste vytlačit vzduch ústy a nadechnout se nosem jako v kroku 4. Teď to asi zní "brrrm-prrt".

Mezera mezi "brrrm" a "prrt" by měla po chvíli cvičení zmizet. Úkolem je teď proměnit "prrt" v "brmp". Například tak, aby zněl základní tón při nadechnutí.

9. Už to skoro máme! Teď stačí zkombinovat kroky 6 a 8 : "prt-brrrm-brmp-brrrm-brmp-brrrm..." a vyhladit ty mizuerné mezery: "brrrmrrmrrmrrmrrr...". Když to ještě není ono, vraťte se a procvičujte to, co dělá největší problémy.

Rady:

Velmi důležité je dokázat zahrát čistý silný tón, který nespotřebuje moc vzduchu.

Klíčové kroky jsou 3, 6 a 8. Dokud neumíte "vytlakonádech" (krok 3), dál moc

nepokračujte. Většině lidí právě ono "prrt-brrrm" bez mezery (krok 6) trvá nejdéle. Pamatujte, že tady je důležité, aby zmizela ona mezera. "Prrt" může zatím zůstat jako ošklivý a nečistý zvuk. Tyto kroky možná vypadají složitě, ale konec konců jde jenom o nacvičení nezvyklého jednoduchého pohybu.

Nedávno jsem četl, že cvičení posledního kroku může být úspěšnější, když se při cvičení zároveň díváte na televizi. Jde o věc těla a je lepší při tom vypnout mysl, čemuž může pomoci svíčka, oheň v krbu nebo i televize. Nemám to vyzkoušené - sám jsem cvičil cirkulární dech spíše na záchodě.

Nečekejte, že nádech ve zvuku didžeridu nebude slyšet. Jsem ještě neslyšel, že by to někdo uměl úplně neznatelně - většinou se nádechy používají jako rytmický prvek. Avšak snaha o neslyšitelný nádech může být dobrým cvičením.

Záhada australské didžeridu

Australská domorodá písťala didžeridu (didgeridoo) symbolizuje mystérium pravěku. Je doloženo, že existuje nejméně 40 000 let. Didžeridu je nevábne vypadající, termity vyžraná různě dlouhá větev tamního keřového stromu. Bez dalších dírek. Celá desetitisíciletí sedávají domorodci na bobku v buši a dlouhé hodiny "hrají" na didžeridu. Zvláštní technikou, při které se jakoby vůbec nenadechují (odborně se tomu říká cirkulární dech), vyluzují na své didžeridů neuvěřitelné spektrum harmonických tónů, podivných rytmů a pulzací, napodobujících úprk klokanů, zvuky blížící se bouře, vytí divokých psů, záchvěvy země a lidské duše.

Zvuková alchymie hráče na didžeridu se dotýká těch částí lidské bytosti, které jsme ještě docela nedávno hrdě odhazovali na "smetiště dějin". Ukázalo se, že právě dnes, v době rychlých a hlubinných společenských i sociálních změn, potřebujeme každý sám v sobě nalézt jistotu a odpovědi na věčné otázky "kdo jsem, odkud jsem přišel a kam jdu". Australský domorodec - se svou didžeridu - se dnes stal i pro Západany učitelem umění naslouchat. Historie se zauzlila:

hudební pratechnika, natočená, zaznamenaná a reprodukována digitální technologií, pomáhá civilizací zhýčkaným a zmateným hledačům smyslu existence nalézat odpovědi na mnohé zatím jen tušené otázky.

Magická síla zvuku - a v případě didžeridu až na samu kost oholené podstaty hudby - se jakoby přímo, nezkresleně, dotýká toho, jak vnímáme nejen zvuk a své okolí, ale i sami sebe. Z terapeutického hlediska je v tom "málu" zvuku dižeridů daleko "víc" než v mnohých symfoniích. Není co posuzovat - levá mozková hemisféra je velmi brzy jaksi "vypnuta", mysl komplexně a dokonale relaxuje.

Léčivé frekvence stimulují všechny buňky lidského těla a nejen obvyklou cestou vnímání zvuku, ušima: nízké frekvence stimulují celé dlouhé části těla, určité tkáně a dokonce i tělesné procesy. Interferencí vzniklé alikvotní tóny harmonizují a ladí nejen jednotlivé neurony našeho mozku, ale i výsledek jeho činnosti - emoce, myšlenky, city. Několik minut hry na diržeridů je účinnější než dlouhé muzikoterapeutické semináře.

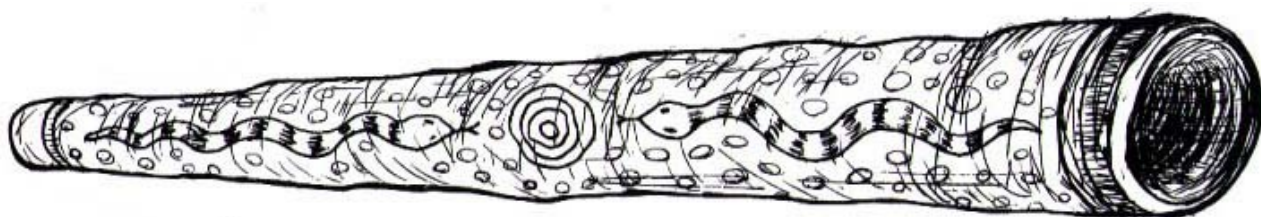
Říká se, že australský domorodý šaman "cítí", kdy se má zvednout a kam jít, aby našel tu správnou termity prožranou větev na svou didžeridu. Pak stačí trochu včelího vosku na zformování náústku, několik dnů trpělivé práce (některé didžeridu jsou na povrchu hojně zdobeny) a nástroj je hotov.

Obrovské spektrum zvukových frekvencí a neuvěřitelné škále barev, které šaman (a dnes už stovky nadšených evropských a amerických hráčů na didžeridu) ze svého nástroje vyloudí, rezonance v buňkách a

dutinách lidského těla, odpovídající vibrujícímu vzduchovému sloupci píš'aly i důkladné dechové a relaxační cvičení pak spoluvytváří velmi léčivou zvukovou a vibrační lázeň těla i duše. Čím je hráč na didžeridu duchovně pokornější a čistší, tím znělejší je zvuk, který na svém nástroji vyluzuje.

Aboridžinci tvrdí, že když Bůh oddělil Nebe a Zemi a poslal předky lidí na Zem, dal jim "telefon" (didžeridu): způsob, jakým se Ho mají dovolat. Hra na didžeridu je dokonalou terapií. Čím déle a čistěji hráč na svůj nástroj hraje, tím čištění zní, a tím účinnější harmonizaci se hráč vystavuje. Didžeridu se ladí na dech a tělo a mysl hráče a "vyhraje se", stejně jako mistrovské housle v ruce virtuosa. Hráč zažívá velmi brzy stav Jednoty, jakéhosi splynutí s přírodou okolo, se Zemí, s celým vesmírem. Díky obrovsky široké škále frekvencí, kterou dokáže ze svého nástroje vyloudit, jsou jeho tělo i neurony mozku provibrovány, promasírovány a vitalizovány na tu správnou úroveň. Pomocí dechu a zvuku hledá, nalézá a obnovuje vnitřní rovnováhu a jistotu. A to je přesně to, co nám, takzvaně civilizovaným lidem, dnes stále víc chybí.

(A pokud máte tendenci česky se litovat ve stylu "No jo, ti Australané se mají, ale jak my přijdeme k didžeridu?", dobře vám tak, protože už i u nás se našlo několik šikovných českých ručiček, které dokáží nástroj vyrobit. A pokud vám nejde o exotiku, poslouží i obyčejná novodurová trubice.)

www.didgeridoo.sk